

2013. 02. 10. - **Kétszázötven évvel ezelőtt írták alá azt a megállapodást, amely lezárta a 18. század egyik legvéresebb konfliktusát.**

A hétéves háború három kontinensre terjedt ki, de négyet is érintett, joggal tekinthetjük tehát világégésnek. Hadik András huszárai is megtették a magukét: egy szemtelen akcióval helyet béreltek maguknak a történelemtényekben.

Winston Churchill nevezte az 1756-ban kirobbant hétéves háborút az első tényleges világháborúnak, hiszen Európán kívül Észak-Amerikára és Ázsiára is kiterjedt, de még a franciák és britek afrikai gyarmatainak sorsát is befolyásolta. Európában – mintegy az osztrák örökösödési háború folytatásaként, amelyben a Habsburg Birodalom nőági örökösödését vitató államok igyekeztek minél többet lecsípni Mária Terézia birodalmából – a legnagyobb tét Szilézia volt. Az ásványi kincsekben gazdag tartományt az 1748-as aacheni békében a Porosz Királyság szerezte meg, s az úgynevezett harmadik sziléziai háborúval Ausztria vissza kívánta szerezni. Svédország, Spanyolország, Franciaország és Oroszország Ausztriát támogatta, míg II. (Nagy) Frigyes mellé Anglia, Portugália és néhány német fejedelemség állt. Vagyis a tengerentúlon is érdekelt hatalmak között gyakorlatilag felcserélődtek a szerepek az örökösödési háborúhoz képest – ezzel is jelezve, hogy nem elvek, hanem kőkemény hatalmi érdekek mozgatják a szálakat.

Többfrontos európai küzdelem

A háborút a porosz uralkodó megelőző csapása robbantotta ki: még idejekorán lerohanta Szászországot és továbbmenetelt Csehország felé, hogy az osztrák sereggel Poroszországtól minél távolabb ütköztesse meg. 1756 októberében a szászok le is tették a fegyvert az osztrákok vereségét követően, és a poroszok Prága felé vették az irányt, ám a következő évben már többfrontos harcra kényszerültek, miután I. Erzsébet cárnő seregei és a francia–német seregek is megindultak Poroszország és Szilézia felé.

A hadiszerencse forgandónak bizonyult, ám Frigyes – bár a háború folyamán többször állt közel a teljes vereséghez, országa felmorzsolódásához és az öngyilkossághoz is – mindig felülkerekedett a nehézségeken, és zseniális stratégiával a legreménytelenebb helyzetből is kihúzta csapatait. A Lotaringiai Károly vezette Habsburg seregek, a gyarmati veszteségeik miatt egyre zavarodottabb franciák és az Erzsébet halála után a háborúból kilépő oroszok több döntő ütközet ellenére nem tudták maguk alá gyűrt Poroszországot, még Berlin többszöri (ideiglenes) elfoglalása ellenére sem. Bár 1761-ben a spanyolok beavatkoztak a porosz–angol szövetségesek oldalán, ám a következő évben a poroszok kiegyeztek a svédekkel és a Frigyes őszintén csodáló III. Péter cár, majd felesége és gyilkosa, Nagy Katalin cárnő is visszavonta katonáit a konfliktusból, így a poroszoknak már csak az osztrákokat kellett teljes erőbedobással megtörniük, s hamarosan ki is verték őket országukból.

Ugyan a porosz–osztrák párharc eldöntetlen maradt, de ez a poroszoknak kedvezett: az európai háborúnak véget vető hubertusburgi békemegállapodás értelmében megtarthatták Sziléziát, és kitartásukkal, ügyes katonai manővereikkel sokak csodálatát vívták ki.

Háború a gyarmatokon

Az igazán világtörténelmi átrendeződések a brit–francia összecsapások révén, Európán kívül

mentek végbe. XV. Lajos francia király nagy elánnal üdvözölte a háborút: úgy tervezte, hogy Anglia megszállásával gyarmataitól is megfoszthatja ellenlábasát. Óriási flottát gyűjtött a Loire torkolatában, de hajóhada 1759-ben döntő vereséget szenvedett, s ezzel Nagy-Britannia lett a tengerek ura. Eközben az angol csapatok – amerikai gyarmataikról kiindulva – elfoglalták Québecet és a többi kanadai francia gyarmatot, Indiában pedig legyőzték a franciák által támogatott észak-indiai moszlim Mogul Birodalmat, és Franciaország indiai kikötői is brit kézre kerültek.

A fordulópontot ezen a hadszíntéren a palási ütközet jelentette, amely több évszázadra megvetette az indiai brit uralom alapjait. A bengáli naváb, azaz moszlim kormányzó beszállt a Francia és a Brit Kelet-indiai Társaság folyamatos torzsalkodásába, és bár a bengáli-francia csapatok több mint tízszeres létszámfölényben voltak, Palási mellé az indiai alvezérek átpártolása miatt valahogy „nem érkezett meg” a katonák döntő többsége, így a csatát a britek fegyelme és az a tény döntötte el, hogy a monszunesők ellenére nem voltak restek „szárazon tartani a puskaport”. A többi már sétagaloppnak bizonyult a britek számára, akik India függetlenségéig hosszú időre megvetették lábukat a Távol-Keleten és Dél-Ázsiában.

Magyaros virtus

A hétéves háború egyik legmulatságosabb és legbizarrabb epizódja ki máshoz, mint a magyarokhoz, közülük is a Habsburg-seregeket erősítő Hadik András huszártábornokhoz kötődik. Az egykor jezsuitának készülő, majd üstökösszerű katonai karriert magának tudó kisnemes az osztrák örökösödési háborúban egyre magasabb rangot elérve tábornokká lépett elő, és a 18. század világháborújában sem szégyenlősségével hívta fel magára a figyelmet és II. Frigyes rettenetes haragját.

A Sziléziában harcoló főseregtől elszakadva Hadik huszárai a nyereg mögé ültetett gyalogosokkal és néhány ostromágyúval 1757 októberében hat nap alatt kerülő úton, éjjel és sűrű erdőségekben lopózva becserkésztek Berlint, és mindössze 3600 fős sereggel hadisarcot követeltek a várostól.

II. Frigyes ekkor a sziléziai hadműveletekkel volt elfoglalva, néhány ezres őrsereget leszámítva védtelen hagyva a porosz birodalom székhelyét. A huszárok október 16-án értek Berlin alá, és mivel a városi tanács elutasította a 300 ezer talléros hadisarc azonnali kifizetését, előhozatták az ostromágyúkat, és szétlőtték Berlin városkapuját, majd a védősereg ellenállását letörve hatalmukba kerítették a várost. Hadik szigorúan megtiltotta a város felprédálását, helyette megduplázta követeléseit azzal a céllal, hogy katonáit anyagilag is kárpótolja a kényszerű önmegtartóztatásért.

Ekkor azonban már a poroszok is mozgolódni kezdtek, Frigyes október 13-án vette hírül a huszárcsínyt, és azonnal elrendelte a magyarok megregulázását. Hadiknak így mindössze egyetlen napja maradt, hogy a lehető legtöbbet csikarja ki a berliniektől: mielőtt október 17-én este elhagyta volna a várost, már 235 ezer tallérral lett gazdagabb a hadikassza, ezen felül hat porosz zászlót, 426 hadifoglyot is magukkal cipeltek a magyarok, alig néhány órával elkerülve a másnap betoppanó porosz felmentő sereget. Hadik állítólag még tizenkét pár glaszékesztyűt is készíttetett Mária Terézia számára, ám az talán már a legendák tartományába tartozik, hogy a poroszok nemes bosszúja utolérte a gáláns huszártisztet: 24 darab balkezes kesztyűvel lephette meg uralkodónőjét.

Mária Terézia az útközben még kisebb csetepatékba és várossarcolásokba belebonyolódó, de a főszerephez erőltetett menetben biztonságosan visszaérő Hadikot a Mária Terézia-rend nagykeresztjével, később pedig grófi címmel és egy szép uradalommal is megajándékozta. Nagy Frigyesen azonban – legalábbis amíg újabb győztes csatákkal és a számára is előnyös békével felül nem írta – jó darabig rajtaragadt a szégyenbélyeg, a magyar huszárok pedig alaposan megerősítették addig sem gyenge reputációjukat.

Új világbirodalom születik

Hadik hadicsele természetesen nem fordította meg a háború menetét, amely 1763-ban egy kettős, Európáról és a gyarmatokról külön-külön döntő békekötéssel ért véget. A tengerentúli területek hovatartozásáról szóló tárgyalások már 1760-ban megkezdődtek, s bár egy ideiglenes megállapodásra már az előző év novemberében sor került, végleg az 1763. február 10-én megkötött párizsi békeszerződéssel zárultak le. A szerződést egyfelől Nagy-Britannia és Portugália, másfelől Franciaország és a vele szövetséges Spanyolország kötötte: egyes amerikai, afrikai és indiai gyarmatok birtoklását a háborúban kivívott új erőviszonyoknak megfelelően rendezték.

Többek között a spanyolokhoz került a Mississippi-folyó jobb partja és New Orleans, cserébe a britek kapták a spanyolok floridai, alabamai és georgiai területeit, a franciáktól megszerezték kanadai gyarmataikat, a franciák és spanyolok pedig Hispaniola szigetét vágták ketté. Afrikában a mai Szenegál és Gambia került brit fennhatóság alá. A másik, úgynevezett hubertusburgi békét Mária Terézia és II. Frigyes, továbbá Svédország, Franciaország, Szászország és Oroszország képviselői öt nappal később írták alá egy szászországi vadászkastélyban. Sziléziát a Habsburgoknak nem sikerült visszaszerezniük, ellenben biztosították maguknak a poroszok támogatását Mária Terézia fia, a későbbi II. József császárra választásához. A háború és a béke egyaránt Anglia malmára hajtotta a vizet. Gyarmatainak területe megsokszorozódott, és a Brit Birodalom az amerikai függetlenségi háborúig körbeírta a világot. Franciaország elveszítette első gyarmatbirodalmát, így terjeszkedési vágyának később Afrikában próbált érvényt szerezni.